

ר"ל. א. האם העובר ממעט בחלק בכורה?

ב. בכור שנולד לאחר מיתת אביו, האם נוטל פי שנים?

א. רב יוסף בשם רבא אמר: אין העובר ממעט בחלק בכורה (וילדו לו). הלכך הנולד לאחר מות אביו, אינו מתחשב לענין חלק בכורה. כיצד עושים? מפרישים חלק בכורה לפי חשבון הבנים הנולדים לפני שמת האב. ואילו את חלק הפשוט מחלקים לבכור ולבנים לפי חשבון כלל הבנים, גם זה שנולד לאחר מיתה. וכן הסיקו להלכה.

ב. בכור שנולד לאחר מיתת אביו — אינו נוטל פי שנים (יכיר) — והעובר אינו ראוי להכרה).

דפים קמב — קמג

ר"ל. מה דין ההקנאות דלהלן?

א. המקנה נכסים לפלוני באופן שלא הועיל קנינו, ואחר כך אמר לאחד: קנה אתה כאותו פלוני.

ב. 'קנה אתה וחמור'.

ג. אמר לאשתו 'נכסי לך ולבניך', וכיו"ב.

ד. השולח בגדים לביתו, וסתם ולא פירש למי נותן.

ה. האומר 'נכסי לבני' ויש לו בן ובת בלבד, או בן ונכד.

א. נחלקו דעות האמוראים אודות אדם שהקנה נכסיו לבני אשתו שעדיין לא נולדו, ואח"כ אמר לבנו הקיים: קנה כאחד מהם — האם קנה הבן החי אעפ"י שהם לא קנו, שהרי לא באו לעולם כלל, אם לאו — כיון שהאחרים לא קנו, הריזה דומה לאומר 'קנה כחמור' שלא קנה. וכן הלכה, שלא קנה כלום (ח"מ ר"ב).

ב. 'קנה אתה וחמור' — רב נחמן אמר: קנה מחצה. רב המנונא אמר: לא אמר כלום. רב ששת אמר: קנה הכל.

א. הלכה כרב נחמן, שקנה מחצה (ר"ח, ר"ף, רשב"ם, תוס'; ח"מ ר"ג). ויש אומרים: דוקא כשפרט כל אחד לעצמו, אבל כללם בדיבור אחד, כגון 'שניכם' — לא קנה (עריטב"א קדושין נא; מ"מ אישות ט, ב; אה"ע מא, ד. וע"ע חו"א אה"ע קמח לדף נא ודמאי טו, יא; רב פעלים ח"ב חו"מ ז). ויש מי שכתב ש'את וחמור' — ספיקא דדינא (עסמ"ע רג סקי"ט).

ב. יש מי שכתב: דוקא בכגון 'את וחמור' יש מי שאומר לא קנה, שהכל יודעים שאין החמור קונה ולהפליגו בדברים אמר לו, אבל בכגון שמקנה דבר שלא בא לעולם עם דבר שבעולם — קנה מה שבעולם (עפ"י תורי"ד קכט).

ג. מי שעשה קנין עם חברו להתחייב לעשות פעולה מסויימת, ובאם לא יעשנה יתחייב לשלם קנס, יש אומרים שבמקום שאין הקנין חל לעשיית הפעולה, כמו כן אינו חל לגבי חיוב הקנס, שהרי זה כ'קני את וחמור' שכיון שבטל מקצתו בטל כולו (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ו ב'שה).

ג. מעשה באחד שאמר לאשתו 'נכסי לך ולבניך' — אמר רב יוסף: קנתה מחצה (כדברי רבי על הכתוב והיתה לאהרן ולבניו — מחצה לאהרן מחצה לבניו). ואביי הקשה על כך, שאין לה ליטול אלא כאחד מן הבנים.

ורק באופנים שללא אמירתו היה דינו של המקבל ליטול חלק כמו השאר, יש לנו לומר שבאמירתו ייפה את כחו ליטול כנגד כל השאר. וכן כל כיוצא בזה, שיש הוכחה מיתור לשונו שבא להוסיף. ופסקו הלכה כרב יוסף.

והוא הדין באומר 'לפלוני ולבני' (פוסקים).

כתב הרא"ש שכן הדין אם היו הנפרטים מרובים והנכללים מועטים — נותנים מחצה לאלו ומחצה לאלו, ואעפ"י שכל אחד מהפרטים יטול פחות מהנכללים, כגון 'נכסי לפלוני ולפלוני ולפלוני ולבני ראובן' והיו לראובן שני בנים — נותנים מחצה לשלשה הראשונים ומחצה לבני ראובן. ויש חולקים (ערמב"ם וראב"ד זכיה יא,ו; רמב"ן; תפארת שמואל על הרא"ש).

מבואר בגמרא שעיקרון זה קיים בשאר בשאר אמירות, כגון בנדר קרבן או בכתב הטלת מסים; כאשר מוזכר יחיד אצל מרובים — דין היחיד להיות כנגד המרובים (ואעפ"י שמצד הסברה יש לנו לומר אחרת — הולכים אחר משמעות הלשון, המשווה את היחיד למרובים. עתוס').

ד. מעשה באחד ששלח חלקי שיראין לביתו ולא פירש למי; ואמר רבי אמי: הראויים לבנים — לבנים. ראויים לבנות — לבנות. ואם בנותיו נשואות ויש לו כלה — לכלה שלח ולא לבנות. (ובשאיין לו אשה מדובר. רמ"ה).

כלים הראויים לבנים ולבנות ושלח סתם — יחלוקו (עפ"י פוסקים).

ה. מעשה באחד שאמר 'נכסי לבני' והיה לו בן אחד ובת. ונסתפקו האם עשוי אדם לקרוא לבן יחיד בלשון רבים אם לאו. והוכיחו אמוראים מלשונות המקראות שאף בן יחיד נקרא כרבים, הלכך יינתן לבן בלבד. מדובר בנותן בשעת מיתה, שאין רגיל להעביר נחלתו לבתו באותה שעה, אבל בריא השולח 'לבני' — אף בנותיו בכלל (עפ"י רי"ף ורשב"ם, מהירושלמי).

היה לו בן ונכד (בין שהיה בנו של אותו הבן או של בן אחר. רשב"ם) — נחלקו רב חביבא ומר בר רב אשי האם זכה גם בן הבן, או לא זכה אלא הבן לבדו, שאין אדם קורא לבן בנו 'בנו'. וכן סייעוהו מדברי הברייתא שהמודר הנאה מבנים — מותר בבני בנים.

א. כן הלכה, שאין בני הבן בכלל 'בניו' בלשון בני אדם.

ב. יש אומרים שאם היו לו כמה בנים, פשוט שאין בני הבן בכלל בניו. ורבנו תם מפרש שאין חילוק בדבר.

דפים קמג — קמד

רלז. א. מקצת מן היורשים שהשביחו את הנכסים המשותפים שירשו — מי זכה באותו השבח?
ב. אשה שהשביחה את הנכסים לאחר מות בעלה, למי שייך השבח?

א. שנינו, הניח בנים גדולים וקטנים; השביחו גדולים את הנכסים — השביחו לאמצע. ואמרו בשם רבא: לא שנו אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים, אבל שבחו מחמת עצמם (= ממנום הפרטי) — השביחו לעצמם. ומבואר בגמרא שפעולות השבחה שגם הקטנים יכולים לעשותם (או שאוהביהם וקרוביהם היו עושים להם עבורם. עתוס'), כגון שמירת בור וכיסויו וכד' — אף אם הגדולים טרחו בכך, השכר לאמצע.

- א. הוא הדין בגדולים וגדולים, אלא שדיברו בהווה (ריב"ם).
- ב. נחלקו הראשונים כשטרחו בגופם ולא שכרו פועלים ולא הוציאו ממון משלהם, האם מניחים שמחלו על טרחם והשבח לאמצע (עתוס'), אם לאו.
- יש מי שכתב שנותנים להם שכר טירחה כשכיר יום. ואין כן דעת רשב"ם ורמב"ן.
- אם אמרו מראש: ראו מה שהנתיח אבא, הרי אנו עושים ואוכלים' — אפילו שבה שמחמת נכסים — שלהם הוא. ופעמים שאין צריך לומר זאת בפירוש, כגון גברא רבה כרב ספרא, שאינו עוזב לימודו אם לא לצורך מחייתו, והריהו כאילו אמר.
- א. מפרשב"ם משמע שרק שבה הבא מחלקם שייך להם, אבל לא כשהשביחו כל הנכסים. והתוס' והרא"ש נקטו שאמירה זו מועילה אפילו אם השביחו את כל הנכסים, שכיון שאמרו להם והללו לא חששו להשביח בעצמם, או משום שקטנים הם אינם יכולים להרויח — ודאי מחלו.
- ב. התוס' צדדו על פי התוספתא שצריך שיאמרו כן בפני בית דין. ורשב"ם כתב שהוא הדין בפני עדים או בציבור.

- ב. אשה היורשת לאחר מות בעלה (כגון שהיתה נשואה לאחי אביה, ומת הזקן וירשוהו היא ובני בעלה. או כגון שהקנה לה בעלה מנכסיו כאחד מן הבנים. ערשב"ם ותוס'), שהשביחה את הנכסים — השביחה לאמצע [ואעפ"י שאין דרכה בכך, אין אומרים ודאי לעצמה עשתה ולא ליורשים].
- אם אמרה 'ראו מה שהנתיח לי בעלי' — הריני עושה ואוכלת' — השביחה לעצמה [ואין אומרים מתוך שדבר זה שבה הוא לה, ודאי מחלה להם].
- א. אלמנה שאינה יורשת את בעלה, שהשביחה את הנכסים; אם ניוזנית מן הבנים — מעשה ידיה שלהם. ומשמע ברשב"ם שאינה נוטלת כלום. והרא"ש כתב שדינה כאדם זר היורד לנכסי חברו והשביחם. והרשב"א כתב שבמטלטלין נראה שזוכה בשבה, כדין גזלן.
- אם אינה ניוזנית מהם — לפרשב"ם, אם השביחה בסתם, אין לה באותו שבה אלא כדי כתובתה. ואם לא נשתייר מבעלה כדי כתובה, תטרוף כל כתובתה מאותו שבה. והרא"ש חולק. ואם אמרה 'ראו... ונתעצלו ב"ד או יורשים ולא נשבעה על כתובתה' — לפרשב"ם, השביחה לעצמה. ודעת הרשב"א בתוס' שכיון שאינה יורשת, הנכסים והשבה בחזקת היורשים עד שישביעוה בית דין להגבותה כתובתה.
- ב. כשאמרה 'ראו...' — לפרשב"ם, הפסידה מזונותיה בכך. והרשב"א בתוס' חולק.
- ג. אשה שנתן לה בעלה מנכסיו כאחד מן הבנים, נראה שגם אם הושבחו הנכסים על ידי אחרים, נוטלת האשה חלק בשבח כשאר הבנים (עפ"י שער משפט קטו סק"ד, דלא כדמשמע לכאורה מדברי מהר"ם פאדווה).

דף קמד

רלח. אלו שלשה דברים עשאו חכמים כהלכה בלא טעם?

אמר רבי חנינא: המשיא אשה לבנו גדול בבית — קנאו (הבן, לאותו בית). ודוקא גדול, ודוקא בתולה, ודוקא אשתו ראשונה, ודוקא שהשיאו ראשון.
 ייחד לו אביו בית, לא קנה עלייתו. ונסתפקו לענין אכסדרה וכן בית לפני מביית. 'תיקו'.
 בברייתא שנו, ייחד לו אביו בית וכלי בית — כלי בית קנה, בית לא קנה. והעמידה רבי ירמיה כגון שהיה אוצרו של אביו מונח בבית, לכך לא קנאו הבן. נהרדעי אמרו: אפילו שובך יונים של האב. רב יהודה ורב פפי אמרו: אפילו כלי של דגים. וכן סופר על מר זוטרא ורב אשי, שכשהשיאו את בנם בבית, הניחו שם סנדל או אשישית כדי שלא ייקנה הבית לבן.
 וכל שכן אם אמר האב בפירוש שאינו מקנה את הבית, אעפ"י שלא הניח שם כליו — לא קנה הבן (ראשונים).

אמר רב יהודה אמר שמואל: הכותב כל נכסיו לאשתו — לא עשאה אלא אפוטרופא (ע' חילוקי הדינים לעיל קלא).

אמר רב: מנה לי בידך (בפקדון). וי"א במלוה. (ע' גטין יד) — תנהו לפלוני — במעמד שלשתן, קנה.

אמר מר זוטרא: אותם שלשה דברים עשאו חכמים כהלכה בלא טעם. (פירוש, אין טעם מספיק, אבל קצת טעם יש. ולפי שראו חכמים צורך בדברים אלו, לכך תקנום. עפ"י תוס').

ר"ט. א. אחד מן האחים שנפל לאומנות המלך או נתמנה לשוטר או ללוחם (כפי מנהגם שהיה המלך ממנה מינוי זמני לאחד מכל בית ובית) — למי מגיע הריחוק?
 ב. אחד מן האחים שיצא מן הבית, האם יש לו מזונות מתפוסת הבית?
 ג. אחד מן האחים שחלה — משל מי יתרפא?

א. אחים השותפים שנפל אחד מהם לאומנות המלך, שמינהו המלך למוכס או שוטר / לוחם; אם מחמת האחים (כמנהג העיר לקחת מכל בית אדם אחד לזמן מסוים) — לאחים. ואף על פי שחריף יותר, והייתי אומר חריפותו גרמה לו והריחוק לעצמו, קמ"ל. ואם מחמת עצמו (מחמת חשיבותו וחריפותו. רשב"ם) — לעצמו.
 א. מלאכה שיש בה טירחה, יש לנכות לו שכר טירחה (עפ"י מפרשים).
 ב. נפל לאומנות והפסיד בה — ההפסד מהאמצע (עפ"י ירושלמי). וכן אם חלה ממנה שלא בפשיעתו, כולם נושאים ברפואתו, ואעפ"י שאינו דר עמהם, שהרי נפל לאומנות זו מחמת האחים (עתורי"ד).

ב. אחד מן האחים שהלך למקום אחר ללמוד תורה או ללמוד אומנות, יכולים האחים לומר לו: אם אתה אצלנו — יש לך מזונות, אם אין אתה אצלנו — אין לך מזונות. ופרשו בגמרא שנותנים לו מעט, כפי שהיה צריך אילו היה דר בבית עם כולם, שאז היו הוצאתיו מעטות, אבל אין נותנים לו כפי צרכו כשגר בנפרד.

ג. שנינו, אחד מן האחים שחלה ונתרפא — נתרפא משל עצמו. ואמרו בשם רבי אלעאי: דוקא כשחלה בפשיעה, מחמת הקור או החום, אבל חלה באונס — נתרפא מן האמצע.
 רפואה שיש לה קצבה — אינה כמזונות, ואפילו באונס יתרפא משל עצמו (תוס' עפ"י התוספתא.
 וע' טור ומהרש"א). וכן הדין בשאר אונסין כגון שביה ותפיסה — אין השותפים אחראים זה על זה (שו"ת הרא"ש פט, ד).